

Az ügynevezett szakmunkáshiánytól az ügynevezett duális képzésig

Köllő János

MTA Közgazdaságtudományi Intézet

Magyarországon, a diagnózis szerint

- Szakmunkáshiány van
- A végzetek nem rendelkeznek megfelelő szakismeretekkel, képzési idejük nagy részét általános ismeretek elsajátításával töltik
- Ezzel a gyakorlattal szakítani kell. Helyette:
  - a vállalatok jelzései alapján meghatározott,
  - konkrét, gyakorlatias ismeretek átadására van szükség,
  - a képzés első pillanatától fogva,
  - a jelenleginél rövidebb képzési időben
  - a jelenleginél nagyobb arányban: érettségit nem adó szakiskolákban

Három kérdés

- Építhető-e szakképzési politika a vállalatok „hiányjelzéseire”?
- Valóban kevésre értékelik-e a vállalatok az általános készségeket?
- Azt jelenti-e a duális képzés, amit az oktatási reformtervek annak festenek le?

A szakmunkáshiányról

Honnét tudjuk, hogy Magyarországon szakmunkáshiány van? A vállalatok jelzéseiből:

- Például adatfelvételekből:

Hiányra panaszkodó vállalatok aránya munkaerő-fajtánként, %
EBRD, 2000, 906 vállalat

	Magyarország	Oroszország	Románia
Segéd munkás	11.2	12.0	6.3
Szakmunkás	35.8	36.7	16.6
Beosztott nem fizikai	9.9	21.6	11.9
Vezető	7.0	7.0	4.4

- Vagy az FSZH statisztikáiból:

A legkeresett foglalkozások a tervezett létszámfelvételek alapján

Egyéb segéd munkások (például alkalmi munkás)	Autóbusz-vezető
Szabó, varrónő, modellkészítő	Szociális ápoló, gondozó
Lakatos	Cipőgyártó gépkezelő
Eladó	Kárpitos
Kézi anyagmozgató, csomagoló	Általános ápolónő, ápoló
Egyéb örök és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások	Forgácsoló
Egyéb könnyűipari gépkezelők és gyártósor mellett dolgozók	Lakás-, intézménytakarító
Kőműves	

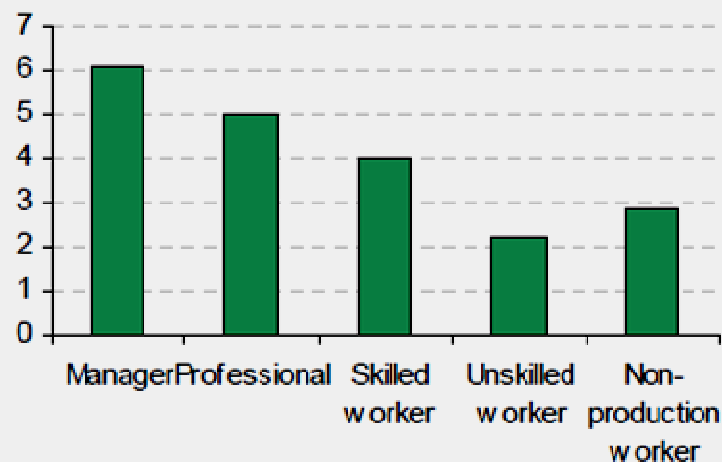
Forrás: ÁFSZ 2006. szeptember 24. BAZ megye. http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_borsod_stat_szakma_fogl_poz.

•Nemzetközi összehasonlító tanulmányokból:

Bár ezek nem utalnak arra, hogy Magyarországon súlyos szakmunkáshiány lenne

Chart 22. Time needed to fill a vacancy (in weeks)

Filling a vacancy is time consuming...

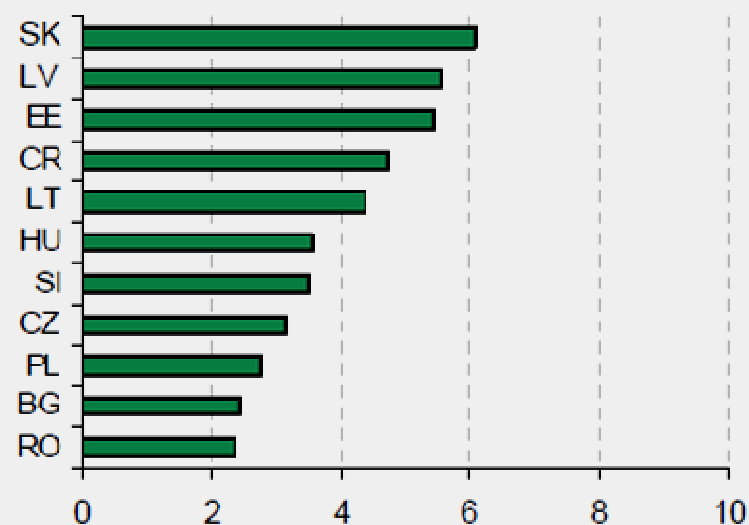

Source: EBRD-World Bank BEEPS 2005; Bank staff calculations

*Notes: Data refer to EU8+2 countries and Croatia
Non-production worker: e.g. administrative or sales worker.*

Chart 23 Time needed to fill a vacancy for a skilled worker (in weeks)

... and varies across countries

Source: EBRD-World Bank BEEPS 2005; Bank staff calculations

A „hiányjelzés” azonban érdekezérelt, túlérzékeny, pontatlan és nem azt méri, amit mérni szeretnénk

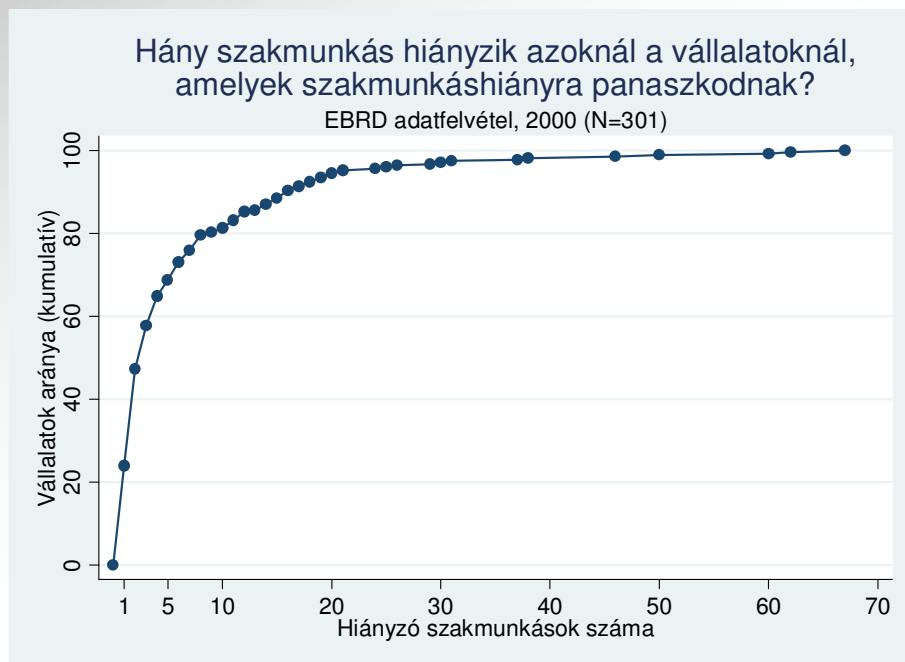
Érdekezérelt: egy versenygazdaságban a képzési költségek egy részét (a vállalat-specifikus ismeretek súlyától függő mértékben) a vállalatok állják. Kivéve, ha ki tudják fizettetni az állammal...

Túlérzékeny: a kereslet kis változásai is nagy változást generálnak a hiányjelzésben. Példa: szakmunkás-felvételi problémákra panaszkodó vállalatok aránya Lengyelországban: 2006: 42%, 2007: 60%*

*) Rutkowski (2007, IZA DP), 25. old.

Pontatlan: A panaszkodó vállalatok számából nehéz következtetni arra, hány szakmunkás hiányzik ...

EBRD adatfelvétel 2000	Százalék
Szakmunkáshiányra panaszkodó vállalatok aránya	35.8
Hiányzó szakmunkáslétszám a panaszkodó vállalatok szakmunkáslétszámának százalékában	3.2 – 4.5
Hiányzó szakmunkáslétszám az összes vállalat szakmunkáslétszámának százalékában	1.2 – 1.8

A panaszkodók

- egynegyedénél 1 fő
  - felénél 1-2 fő
  - kétharmadánál 1-4 fő
- hiányzott**

Nem azt méri: a bejelentett – emberfőben kifejezett - létszámigényekből sem lehet megállapítani, hogy „nettó” hány ember hiányzik:

Keresett foglalkozások, szakmák a tervezett létszámfelvételek alapján	Romló pozíciójú szakmák a tervezett munkaviszony-megszűnések alapján
Országos összesen	
150 fő és több	
Egyéb segéd munkások (például alkalmi munkás) Szabó, varrónő, modellkészítő Lakatos Eladó Kézi anyagmozgató, csomagoló	Egyéb segéd munkások (például alkalmi munkás) Szabó, varrónő, modellkészítő Eladó Lakatos Kézi anyagmozgató, csomagoló
100–149 fő között	
Egyéb örök és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások Egyéb könnyűipari gépkezelők és gyártósor mellett dolgozók	Egyéb könnyűipari gépkezelők és gyártósor mellett dolgozók Egyéb örök és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások
50–99 fő között	
Kőműves Autóbusz-vezető Szociális ápoló, gondozó Cipőgyártó gépkezelő és gyártósor mellett dolgozó Kárpitos Általános ápolónő, ápoló Forgácsoló Lakás-, intézménytakarító	Kőműves Autóbusz-vezető Szociális ápoló, gondozó Cipész, cipőkészítő, -javító Kárpitos Szociális ápoló, gondozó Forgácsoló Lakás-, intézménytakarító

Ha a hiányjelzésekre nem, akkor mire hagyatkozhat a szakképzési politika?

A foglalkoztatási esélyek és a bérek megfigyelésére

Ezek nem utalnak arra, hogy a rendelkezésre álló szakképzési kapacitások „kibocsátása” iránt túlkereslet mutatkozna. Ellenkezőleg.

Előrejelzésre, pályakövetésre

Folyamatban, de eredmények 2013 előtt nem várhatók

A pályaválasztók jelzéseire

Akik szűkebb körben tájékozódnak, de sokkal erősebb érdekük fűződik ahhoz, hogy ne tévedjenek. És nem is tévednek. v.ö.: divatszakmák és hiányszakmák 1989 előtt és után.

Az alapkészségek fejlesztésében: a pedagógus szakmára

Egy-egy szélesebb szakmacsoportban az alapkészségek fejlesztéséhez nincs szükség a munkaerő-kereslet finomszerkezetére vonatkozó információkra

Az alapkészségek szerepéről

Szögezzük le, hogy a mai szakmunkástanulók az idejüket nem az általános ismereteik gyarapításával töltik ...

Kompetenciamérés: 75% elégtelen szinten a szövegértési és kvantitatív teszteken (a gimnáziumokban 8% 1-2-es szinten)

PISA 2000: 30% lemaradás a középiskolákhoz képest (OECD-átlag: 9%)a

PISA 2003, 2006: csak a szakképzés egészére vonatkozó adatok, úgy is nagy lemaradás mutatható ki

Lemorzsolódás: ötször-tízszer gyakoribb, mint a középiskolákban

Évismétlésre buktatás: 2.5-3-szor gyakoribb

... és ez a vállalatoknak nagyon is hiányzik

- Ha nem így lenne, nem fizetnének jelentős (10-20%) többletbért az érettségizett szakmunkásoknak az összes fizikai foglalkozáson belül

Így tettek a szakiskolai képzés összeszűkülése előtt is, tehát a jelenséget nem magyarázza kielégítően a szakmunkás „gyerekanyag romlása”

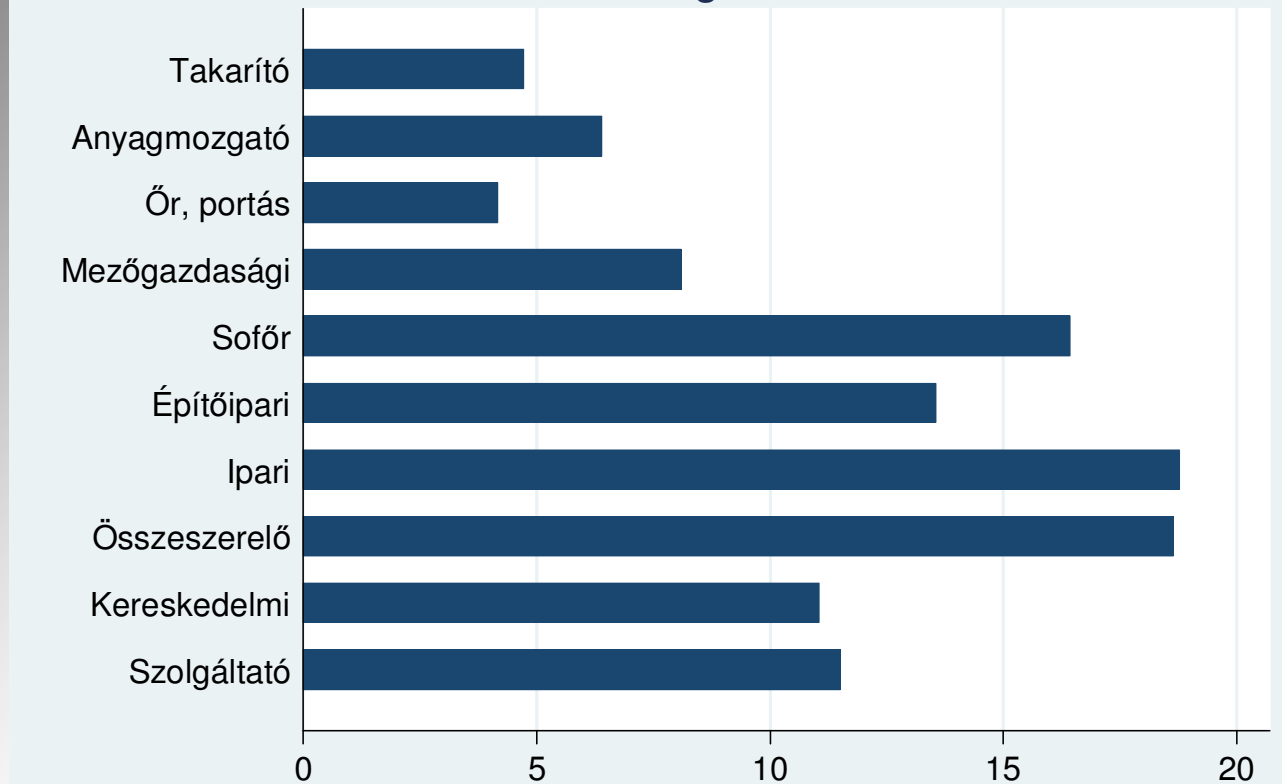
- Nem lenne erős összefüggés az általános készségeket mérő teszteredmények és a bérek között a szakiskolában végzetek és a szakmunkásként foglalkoztatottak körén belül

IALS → ábra

- Nem akkor panaszkodnának hiányra, amikor változik a technológia és alkalmazkodásra lenne szükség

Commander-Köllő 2008

Az érettségi bérhozama 2007

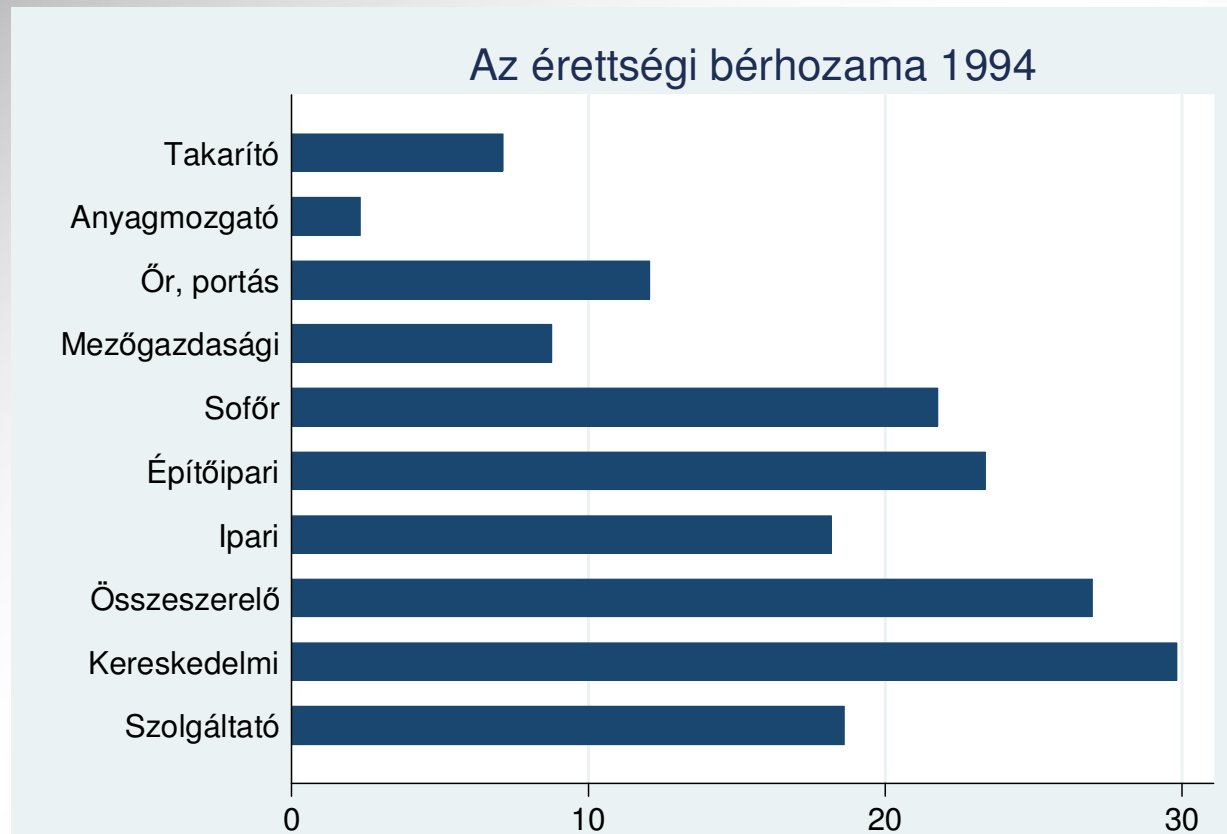

Látszat lenne, ami abból ered, hogy a szakmunkás oklevéllel rendelkezők a meg nem figyelhető (de a munkáltató számára értékes) képességeikben rosszabbak, mint az érettségizettek?

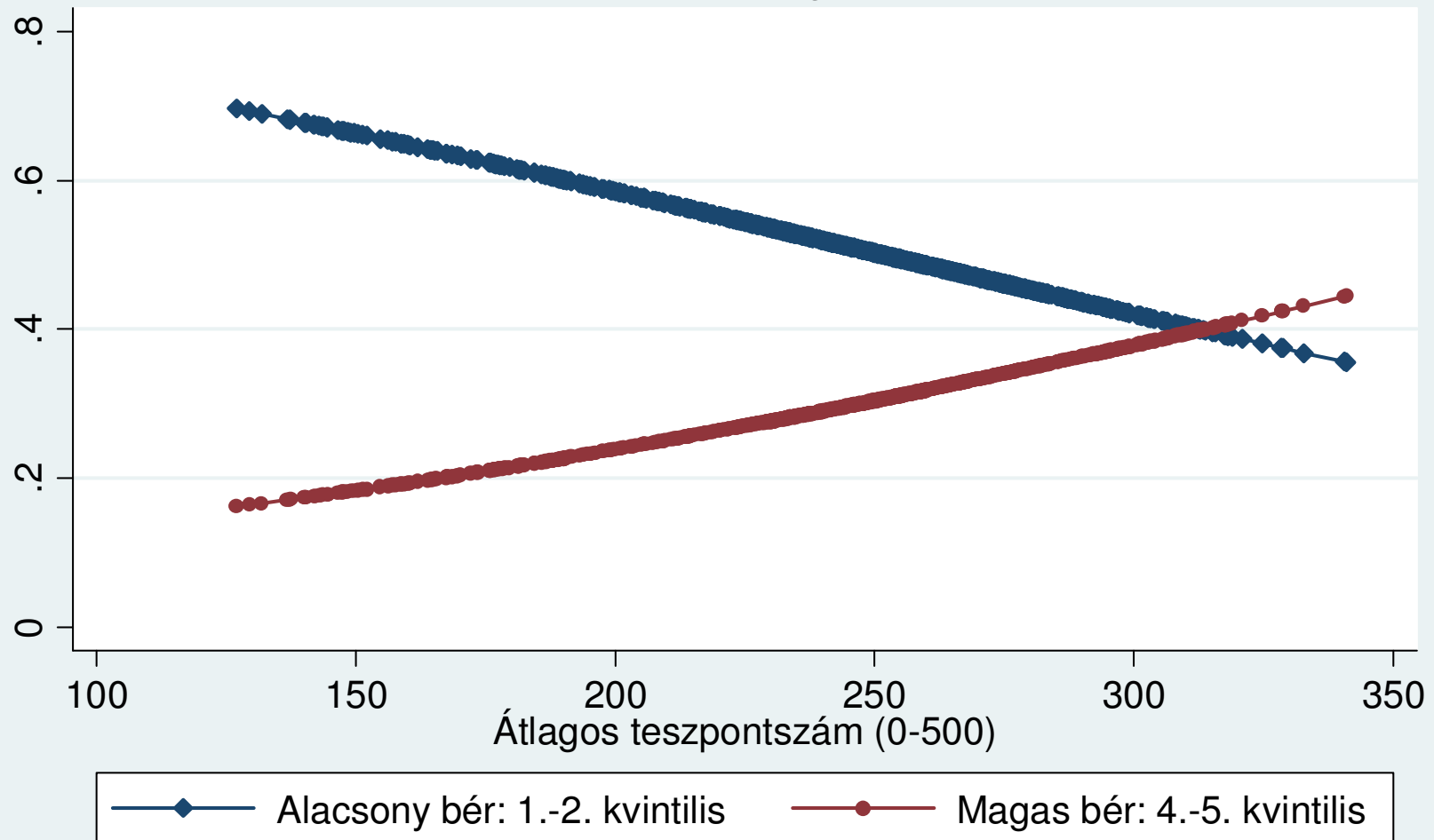
Hiszen a képzés összeszűkült, ma csak a legrosszabbak mennek szakmunkástanulónak.

Részben látszat. De ez akkor lenne kielégítő magyarázat, ha régebben, a szakiskolai képzés összeszűkülése előtt az érettségi hozama kisebb lett volna.

Nem ez a helyzet:

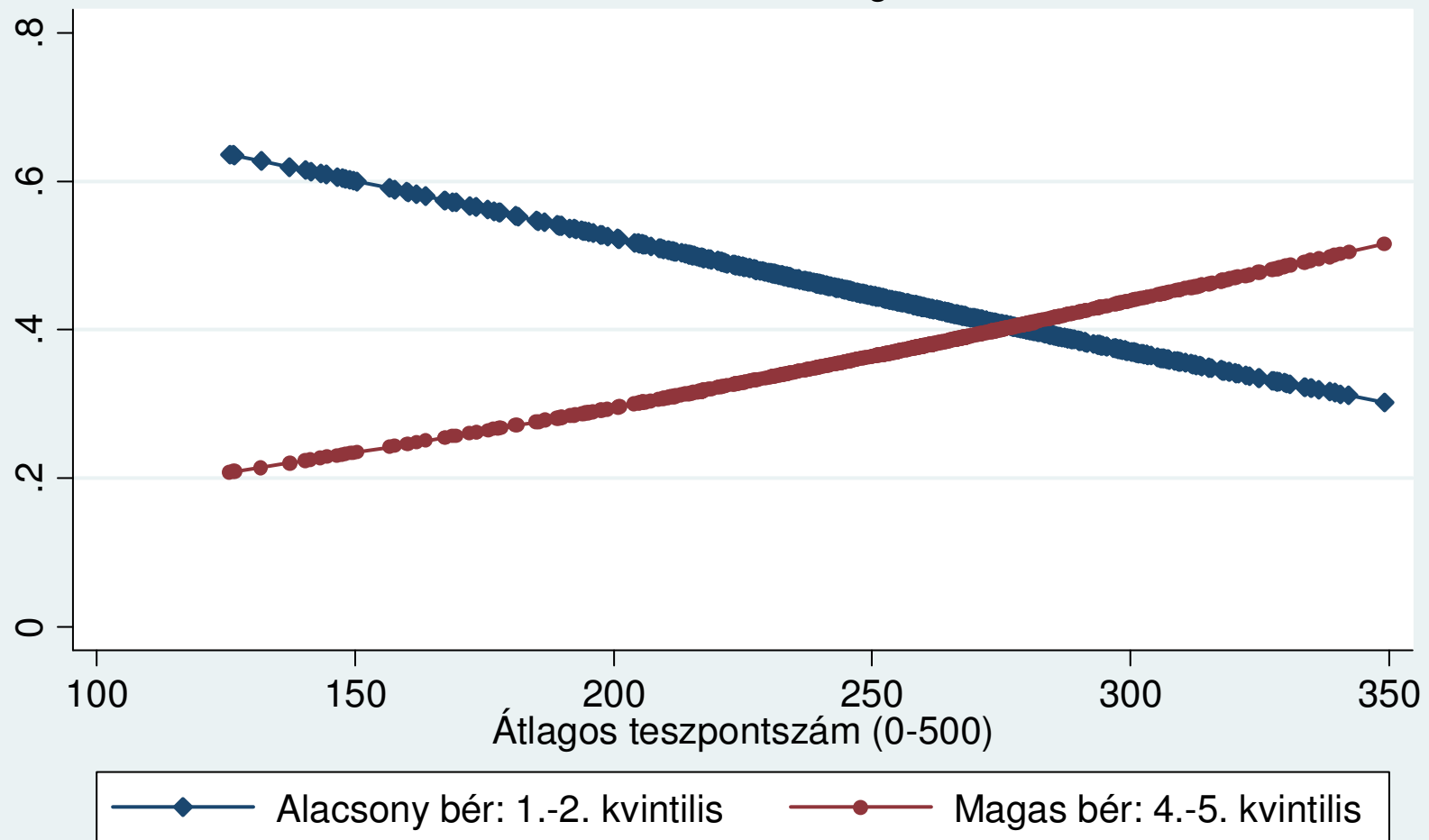

Az írás-olvasástudás hatása a kvintilis bérpozícióra Szakiskolát végzettek

IALS 1998, magyar alminta. Rangsorlogit becslésből

Az írás-olvasástudás hatása a kvintilis bérpozícióra Szakmunkásként dolgozók

IALS 1998, magyar alminta. Rangsorlogit becslésből

Alapkészségek és a „német rendszerű duális képzés”

Továbbra is IALS (ALL és PIAAC adatok hiányában)

Németországról nem állnak rendelkezésre részletesen bontott iskolázottsági adatok

Dánia: erős vállalati részvétellel folyó, tanonrendszerű szakképzés, a magyarhoz hasonló arányban

**Tanonrendszerű szakoktatásban végzett^a felnőttek különböző mutatói
Dániában és Magyarországon (IALS, 1998)**

	Dánia	Magyaro.
Sikeresen elvégzett iskolai osztályok száma (év)	13.0	11.1
Átlagos írás-olvasásteljesítmény (skála: 0-500)	288	247
Elégtelen szinten olvas, % (teszt=1, skála: 1-5)	7.0	37.3
Elégtelen szinten ért meg dokumentumokat, % (teszt=1, skála: 1-5)	6.0	35.2
Elégtelen szinten számol, % (teszt=1, skála: 1-5)	4.1	20.0
Legfeljebb elégséges szinten olvas % (teszt=1,2. skála: 1-5)	51.6	86.1
Legfeljebb elégséges szinten ért meg dokumentumokat, %	32.3	73.7
Legfeljebb elégséges szinten számol, % (teszt=1,2. skála: 1-5)	26.1	58.1
Beszél angolul (%)	65.0	0.8
Írás-olvasási feladatok száma a munkahelyen (skála: 0-13)	7.5	4.0
Több mint ötféle írás-olvasási feladatot lát el, %	58.2	21.5
Átképzésben vett részt a megfigyelt időszakban, %	53.5	14.0
Munkahelyet változtatott az elmúlt 12 hónapban, %	13.9	5.2

a) Dánia: completed apprentice/vocational education (36.4%). Magyarország: 2-3 éves szakmunkásképző (30.3%). Megfigyelések száma = 1111 (Dánia), 780 (Mo)

**Tanonrendszerű szakoktatásban végzett^a és szakmunkásként dolgozó^b
felnőttek különböző mutatói Dániában és Magyarországon (IALS, 1998)**

	Dánia	Magyaro.
Sikeresen elvégzett iskolai osztályok száma (év)	12.9	11.2
Átlagos írás-olvasásteljesítmény (skála: 0-500)	284	253
Elégtelen szinten olvas, % (teszt=1, skála: 1-5)	7.8	33.9
Elégtelen szinten ért meg dokumentumokat, % (teszt=1, skála: 1-5)	6.2	30.6
Elégtelen szinten számol, % (teszt=1, skála: 1-5)	4.8	15.4
Legfeljebb elégséges szinten olvas % (teszt=1,2. skála: 1-5)	56.4	86.2
Legfeljebb elégséges szinten ért meg dokumentumokat, %	31.8	70.2
Legfeljebb elégséges szinten számol, % (teszt=1,2. skála: 1-5)	27.3	53.0
Beszél angolul (%)	62.1	0.8
Írás-olvasási feladatok száma a munkahelyen (skála: 0-13)	6.4	4.0
Több mint ötféle írás-olvasási feladatot lát el, %	60.0	30.2
Átképzésben vett részt a megfigyelt időszakban, %	52.3	18.0
Munkahelyet változtatott az elmúlt 12 hónapban, %	19.4	6.1

a) Dánia: completed apprentice/vocational education (36.4%). Magyarország: 2-3 éves szakmunkásképző (30.3%)

b) Craft and related trades workers, service and shop & market sales workers, plant and machine operators and assemblers

Megfigyelések száma =418 (Dánia), 389 (Magyarország). Végzettség szerint 1111 (Dánia), 780 (Mo)

Milyen munkát végeznek a szakiskolai végzettek?

A szakiskolai végzettségűek^a foglalkozásai, %

	Dánia	Mo.
Szaktanácsként^b dolgozik		
A szakiskolai végzettek közül	37.0	52.3
A szakiskolai végzettségű foglalkoztatottak közül	45.4	76.6
Technikusként, fehérgallérosként, vezetőként^c dolgozik		
A szakiskolai végzettek közül	30.0	15.0
A szakiskolai végzettségű foglalkoztatottak közül	35.9	20.2

a) **Szakiskola** Dánia: completed apprentice/vocational education (36.4%). Magyarország: 2-3 éves szaktanácsképző (30.3%). b) **Szaktanács**. Craft and related trades workers, service and shop & market sales workers, plant and machine operators and assemblers. c) **Technikus, stb.:** Legislators, senior officials and managers, clerks, technicians and associate professionals. **Forrás:** IALS 1998. Megfigyelések száma = 1111 (Dánia), 780 (Mo)

A szakmaelhagyás – ha ilyen - nem kudarc, hanem siker. Mindenkié.

A tanoncrendszerű szakoktatásban^a végzettek foglalkoztatása és keresete (IALS 1998)

	Dánia	Mo.
Foglalkoztatott, %	76.7	60.3
Kereset (skála: 1-5)	3.4	2.7
Kereset szakmunkásként ^b (skála: 1-5)	3.3	2.8

a) Dánia: completed apprentice/vocational education (36.4%). Magyarország: 2-3 éves szakmunkásképző (30.3%). b) Craft and related trades workers, service and shop & market sales workers, plant and machine operators and assemblers. Megfigyelések száma = 1111 (Dánia), 780 (Mo). Szakiskolát végzett és szakmunkás: 418 (Dánia), 389 (Mo.)

Összefoglalóan

- Tényleg akkor fogjuk-e utolérni Dániát, ha a szakmát tanulók a mainál is rövidebb idejű, a kompetencia-fejlesztésre az eddiginél is kisebb súlyt helyező képzés után a szakmájukban helyezkednek el?
- Nem valószínű, Dánia nem arra van ...

***

- A szakképzési koncepció részlegesen és pontatlanul felmért tünetek alapján felállított, téves diagnózison nyugszik, és hibás terápiát javasol
- Oda szeretné visszajuttatni a középfokú szakképzést, ahonnét 15-20 évvel ezelőtt sikerült elmozdulni. Pedig ma könnyebb megállapítani, merre tart a világ, és hogyan működnek a sikeres (köztük a duális) szakképzési rendszerek